

Скочилас С.М., старший викладач
кафедри економіки і управління
інвестиціями

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ

З переходом підприємств і організацій будівельного комплексу на ринкові відносини першочергового значення набуває проблема поліпшення структури будівельних матеріалів і конструкцій, розширення використання ефективних видів металопрокату, пластмас, полімерів, прогресивних виробів з деревини, керамічних та інших видів матеріалів.

Невідкладного розв'язання сьогодні потребує проблема зниження матеріаломісткості будівництва, оскільки у вартості будівельної продукції матеріальні витрати перевищують 52%. В комплексі заходів, які передбачають зниження матеріаломісткості, економію матеріальних ресурсів, важливе місце займає вдосконалення планування, обліку і аналізу матеріальних ресурсів.

Вивчення наукових праць з питань економічного аналізу в будівництві приводить до висновку, що методичні розробки з аналізу матеріальних витрат, матеріаломісткості продукції ще не зайняли важливого місця в плануванні і комплексному аналізі господарської діяльності будівельних організацій. Раціональність використання матеріальних ресурсів на практиці розглядається в рамках собівартості як фактор впливу на рівень виробничих затрат.

У собівартості будівельно-монтажних робіт найбільш значна частка витрат припадає на матеріальні ресурси (53-55%). У зв'язку з цим виявлення можливостей зниження матеріальних затрат розглядається як важливий етап аналізу собівартості. Його основне завдання – виявити фактори, що спричинили відхилення фактичних затрат на матеріальні ресурси від планово-розрахункового чи базового значення з врахуванням зміни структури будівельно-монтажних робіт.

Фактори впливу на рівень матеріальних затрат по статті собівартості рекомендується об'єднати у три групи: фактор "норм", фактор "цін" і "транспортний" фактор.

У процесі дослідження собівартості пропонується звернути увагу на зниження транспортних витрат за рахунок:

- 1) раціонального вибору засобів транспортування та механізації вантажно-розвантажувальних робіт;
- 2) централізації автоперевезень, збільшення транзитної форми постачання, чіткого лімітування автотранспортних витрат відповідно до норм, технологічних карт і раціональних схем перевезень;
- 3) ліквідації приписок вантажів і відстаней перевезень;
- 4) своєчасного пред'явлення претензій транспортним господарствам за порушення термінів перевезень тощо.

Актуальність питання зниження транспортних витрат зумовлена тим, що їх питома вага в статті "Матеріали" досягає 15-20%.

Для забезпечення режиму економії, пошуку шляхів зниження матеріаломісткості будівельної продукції в підрядних організаціях пропонується організувати оперативний (в межах місяця) і ретроспективний (за квартал, рік) аналіз використання матеріальних ресурсів. Основним інформаційним

забезпеченням такого оперативного аналізу є бухгалтерські дані про списання матеріалів на виробництво і виробничі норми витрат матеріалів на одиницю будівельно-монтажних робіт (продукції, послуг).

Зміст оперативного аналізу полягає у виявленні відхилень фактичних витрат матеріалів від нормативних по об'єктах, виконробських ділянках, в цілому по будівельній організації, а також у визначенні причин цих відхилень. Підсумки оперативного аналізу повинні стати основою інформаційною базою для прийняття управлінських рішень щодо посилення режиму економії матеріальних ресурсів у процесі будівельного виробництва.

Відхилення від встановлених норм витрат на виконаний обсяг робіт можуть визначатися на основі сигнальних вимог і актів на зміну матеріалів, усунення виробничого браку; первинних документів на видачу матеріалів на будівельне виробництво, робочих нарядів, актів на списання матеріалів, витрачених понад норму; результатів інвентаризації товарно-матеріальних цінностей. Відхилення від встановлених цін визначаються на базі даних оперативного та бухгалтерського обліку, довідок про зміну собівартості продукції підсобних виробництв проти планово-розрахункової.

При проведенні оперативного аналізу пропонується дотримуватися натурально-речового підходу, тобто вивчати причини перевитрат, пов'язаних лише зі зміною проти норм (кошторисів) натуральних обсягів матеріалів, списаних на будівельне виробництво (надання послуг).

У ході оперативного аналізу кількісного витрачання матеріалів необхідно ознайомитися з порядком обліку матеріалів, що надходять на об'єкт, актами інвентаризації, умовами перевезень, правилами складування і зберігання, відпуском матеріалів зі складу, організацією приймання інертних матеріалів (щебеню, гравію, піску, цементу). Крім цього слід розглядати рапорти виконробів, майстрів та інших підзвітних осіб про відхилення при витрачанні матеріалів від діючих норм. Необгрунтовані перевитрати матеріалів повинні відшкодовуватися за рахунок винних осіб у встановленому порядку.

Перевитрати матеріалів порівняно з нормами (ΔM_1), які відносяться на будівельно-монтажні роботи, в економічній літературі пропонують визначати за формулою:

$$\Delta M_1 = \sum (M_{fi} - Q_{fi} N_{mi} C_{vmi}) ,$$

де M_{fi} – фактична витрата i -го виду матеріалів на виконаний обсяг робіт, грн.;

Q_{fi} – фактичний обсяг i -го виду виконаних робіт у натуральних одиницях;

N_{mi} – норма витрат i -го виду матеріалів на одиницю робіт;

C_{vmi} – облікова ціна i -го виду матеріалів.

Крім дослідження причини перевитрат доцільно ретельно перевірити витрачання матеріалів у тих будівельних підрозділах, де списання матеріалів здійснюється чітко за нормами.

Вплив на зростання матеріальних витрат заміни дорожчими проти передбачених робочими кресленнями (проектом) може розраховуватися за формулою:

$$\Delta M_2 = \sum (N_{mif} C_{vmi} - N_{mpi} C_{nmi}) ,$$

де N_{mif} , C_{vmi} – відповідно кількість і відпускна ціна фактично використаного i -го матеріалу;

N_{mpi} , C_{nmi} – відповідно ціна і кількість i -го матеріалу передбаченого проектом.

У ході аналізу необхідно виявити причини заміни матеріалів чи конструкцій, передбачених проектом дорожчими. Ця заміна може бути проведена лише за умови узгодження із замовником оплати такого подорожчання. Якщо заміна проведена з вини постачальника, то на суму подорожчання необхідно пред'явити постачальнику претензію та вирішити питання її оплати.

У процесі дослідження ефективності використання матеріальних ресурсів необхідно дати оцінку виконання організаційно-технічних заходів, спрямованих на економію матеріальних ресурсів. З цією метою доцільно зіставити фактично одержану економію матеріальних ресурсів по окремих об'єктах і будівельних підрозділах (в натуральних показниках) з економією, передбаченою організаційно-технічними заходами (цемент, метал, лісоматеріали, м'які покрівельні матеріали та ін.). Проведений нами аналіз використання матеріальних ресурсів у названих вище організаціях дає можливість зробити висновок, що намічені організаційно-технічні заходи, як правило, не повністю реалізуються з причин недостатньої обґрунтованості обсягу їх впровадження в конкретних виробничих умовах, а економія матеріальних ресурсів на одиницю впровадження нерідко завищується.

Проведені нами дослідження щодо використання матеріальних ресурсів у будівництві свідчать про те, що реалізація внутрішньовиробничих резервів дозволить знизити матеріальні витрати в розрізі 0,6-0,8% до вартості робіт, що виконуються власними силами будівельно-монтажних організацій.